

VUB-rector Jan Danckaert: Twijfelen als wetenschappelijke methode is niet hetzelfde als twijfel zaaien

Jan Danckaert, de nieuwe rector van de VUB, droomde er als kind niet van om rector te worden. Dat zijn goesting om er vandaag toch in te vliegen heel erg groot is, heeft bijna alles te maken met de inspirerende voorbeelden die in de voorbije jaren, maar zeker ook deze die in zijn vroege loopbaan als jonge vorser, zijn pad hebben gekruist. Danckaert studeerde Fysica aan de Universiteit Antwerpen en zakte voor zijn doctoraat af naar Brussel. “Er is de fysica van de hele kleine deeltjes”, zegt Danckaert. “De fysica van het oneindig grote met alles wat zich voordoet in het universum. Wel, mijn onderzoeksgebied over complexe systemen handelt over alles wat zich daartussen afspeelt.”

Die fysica van de complexe systemen is tegelijk vakgebied en inspiratie voor Danckaert: “Eén neuron kan niet denken, maar in onze hersenen kunnen al die neuronen door samen te werken heel complexe problemen aan. Als veel componenten met elkaar interageren, krijgen de componenten in verschillende combinaties ook verschillende eigenschappen.”

De analogie met een universiteit is volgens Danckaert niet ver te zoeken. “Door alle mensen op een universiteit samen te laten werken en denken, krijg je een gemeenschap die vele malen groter wordt dan de som van de verschillende individuen die er aan het werk zijn. Om intelligent te zijn moet zo’n systeem vervolgens openstaan voor de buitenwereld. Dat geldt evengoed voor een universiteit. Die moet zijn deuren openen naar de wereld, klaar staan voor interacties, samenwerkingen en partnerschappen.”

Green Energy Park als experiment

Volgens Danckaert gaat het daarbij onder andere over schaalgrootte en kritische massa. “Het heeft maar zin als er impact is. En impact kan je maar creëren als je groot genoeg bent, als er genoeg hersenen zijn die samen werken. Ook hier in Green Energy Park (GEP; dit interview werd opgenomen net na de eerste steenlegging van het nieuwe datacenter op de site van het researchpark in Zellik, FSt) heb je schaalgrootte en interactie nodig. We hebben vandaag de eerste steen gelegd van wat een interdisciplinair researchpark zal worden waarmee we bruggen zullen slaan tussen wetenschappelijk onderzoek en technologische innovatie, tussen enerzijds onze universiteit en het UZ Brussel en anderzijds de industrie, het bedrijfsleven en zelfs de overheid.”

Het datacenter voldoet aan de hoogste eisen qua duurzaamheid, nog een belangrijk werkpunt voor het komende rectoraat van Danckaert. Met energieprijzen die onder druk van de wereldgebeurtenissen naar ongekende hoogte reiken, moet ook een universiteit zijn ecologische voetafdruk zo klein mogelijk zien te krijgen. Alle nieuwe gebouwen die de universiteit nu nog bouwt, zullen voldoen aan de gangbare duurzaamheidsregels. Naast het GEP werd amper anderhalve week eerder een nieuwe indrukwekkende scholensite, met een kinderdagverblijf, een nieuw lokaal voor de FOS-scouts en plaats voor nog een paar andere gebruikers, officieel in gebruik genomen, die voor zijn verwarming honderd procent gebruik maakt van geothermie. Ook GEP zal voldoen aan de hoogste eisen qua duurzaamheid.

“De servers van het datacenter zullen worden gekoeld met regenwater dat naderhand andere gebouwen zal verwarmen”, aldus Danckaert. “Er wordt alleen groene stroom gebruikt... Het GEP is eigenlijk een experiment op zich. De energiecrisis zet ons ertoe aan om sneller dan verwacht volop in te zetten op de energieomslag naar duurzame en hernieuwbare alternatieven. De grootste uitdaging blijft ons bestaand gebouwenpark op de campus van Etterbeek, waar specialisten zich nu buigen over mogelijkheden om ook daar op een verstandige manier met de energie om te springen. Ik was recent bij onze Eutopia-partner in Venetië waar ze een universiteit hebben in hele oude gebouwen en waar ze met gelijkaardige uitdagingen te maken krijgen. Het is een uitdaging voor iedereen en er bestaat geen passe-partout-oplossing. We willen in renovatiedossiers nu eerst prioriteit geven aan die gebouwen waar we duurzame stappen kunnen zetten. Onze energiefactuur zal dit jaar al verviervoudigen en zal wellicht het volgende academiejaar nog stijgen. Misschien moeten we, in afwachting van betere oplossingen, wat meer gaan co-werken in minder gebouwen aan de universiteit, flexwerken op een plek op de VUB waar we anders niet zouden komen, om andere gebouwen voorlopig minder te gaan gebruiken en de verwarming daar lager te zetten. Dat kan op zijn beurt leiden tot een hechtere community, waar mensen uit verschillende vakgebieden en faculteiten elkaar op een andere manier kunnen ontmoeten.”

Erasmus 2.0

“Eigenlijk ben ik alles bij elkaar redelijk optimistisch”, blik Danckaert vooruit. “Als iedereen, zoals de VUB, de duurzame component in zijn bedrijfsvoering gaat integreren, zullen we veel sneller vooruit gaan dan eerst verwacht. Ik vind overigens dat de universiteiten daarin een voortrekkersrol hebben: we moeten als VUB streven naar duurzame oplossingen voor de maatschappij, niet alleen voor onszelf. Dat betekent ook dat we minder lokaal moeten denken, minder ieder voor zich. Alleen door alle kennis en alle expertise te mobiliseren, en ze op wereldschaal te delen, zullen we de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN kunnen realiseren. De wereld heeft ons nodig en de nood van de wereld wordt bijna elke dag groter. Toch ben ik alles wel beschouwd hoopvol gestemd, zeker op middellange termijn en meer nog als ik zie dat de internationale samenwerking belangrijker wordt, dat er werk wordt gemaakt van “*open science*”, die zorgt voor vernieuwingen die het algemeen belang kunnen dienen.”

Die internationale samenwerking staat ook hoog op de agenda van Danckaert zelf. Zo verwijst hij graag naar Eutopia, de samenwerking van tien Europese topuniversiteiten waaronder de VUB, die hard gesteund wordt door de Europese Commissie. “We hebben als universiteit verschillende samenwerkingen lopen. Eerst en vooral binnen onze associatie met de Erasmushogeschool en natuurlijk ook met onze Franstalige moederuniversiteit ULB, met gezamenlijke projecten als het Learning and Innovation Center (LIC) dat op een symbolische plek tussen onze campussen wordt opgetrokken en met USquare. Bovendien hebben we verschillende gezamenlijke opleidingen, waaronder 5 masteropleidingen burgerlijk ingenieur en de master in Urban Studies. Brussel is bovendien een sterke troef voor onze universiteit, een context die we moeten valoriseren en koesteren: vele internationale instellingen willen zich hier positioneren. Het merk Brussel is ondertussen een sterk merk geworden...”

“Voor wat betreft Eutopia zien we dat Europa volop inzet op dergelijke allianties en partnerschappen. We hebben nu dertig *connected learning communities* binnen Eutopia en dat is heel belangrijk, zowel voor de studenten als voor onze onderzoeksgroepen. We realiseren hiermee eigenlijk een soort Erasmus 2.0, een laag bovenop het bestaande Erasmusprogramma dat vanzelfsprekend blijft doorlopen. Binnen Eutopia kunnen onderzoeksgroepen en studenten fysiek of virtueel samenwerken in workshops, deelnemen aan gedeelde cursussen of samen onderzoek voeren. Ik weet hoe belangrijk dat is in het parcours van een student of een vorser, soms ook op het persoonlijke vlak. Ik heb verschillende buitenlandervaringen gehad die voor mijn wetenschappelijk parcours van ontzettend groot belang zijn geweest. Ik heb ook mijn vrouw leren kennen tijdens mijn postdoctoraal verblijf in Spanje. De mobiliteit van vorsers en studenten is noodzakelijk voor het uitbouwen van een wetenschappelijk curriculum. In mijn domein is het zelfs onmogelijk geworden om als wetenschapper een carrière uit te bouwen zonder internationale ervaring.”

Geen twijfel zaaien

Schaalgrootte, mensen en instellingen verbinden, groot genoeg zijn om impact te hebben. Hoe wil Danckaert dat aanpakken op het niveau van de universiteit? “Ik weet dat dat geen simpele denkoefening zal worden. We hebben fantastische onderzoekers en onderzoeksgroepen aan de VUB. Maar sommige van die onderzoeksgroepen zijn eigenlijk te klein. Ik wil daarom ook een oproep doen aan die kleine onderzoeksgroepen – let wel: ze zijn daar volledig vrij in - om naar samenwerkingsverbanden te zoeken, binnen én buiten de VUB, om synergieën tussen complementaire wetenschappelijk activiteiten uit te diepen, zodat ook het wetenschappelijk gewicht groter kan worden. Soms zijn die onderzoeksgroepen met heel interessant onderzoek bezig, dat de wereld niet in geraakt omdat er niet genoeg soortelijk gewicht is. Ik ga luisteren naar de onderzoekers en ik besef als geen ander dat een onderzoekslandschap, als ecosysteem, baat heeft bij diversiteit. Maar de tijd dat een wetenschapper als een soort van kruidenier aan de slag was, en alles zelf wilde doen, is voorbij. Onderzoeksgroepen moeten groot genoeg zijn om voldoende uitstraling en impact te krijgen. ”

Die uitstraling is niet zelden afhankelijk van de manier waarop onderzoeksgroepen met hun onderzoek naar buiten komen. Danckaert maakt er geen geheim van dat hij het belangrijk vindt dat er over het onderzoek ook in de pers wordt verteld, dat iedereen deelgenoot wordt gemaakt van het onderzoek dat aan de universiteit gevoerd wordt. Want wetenschap behoort ook aan de gemeenschap toe. “Het is belangrijk dat wetenschappers hun passie en hun onderzoeksresultaten delen met de wereld. Dat is niet enkel belangrijk voor de maatschappij, maar ook omdat we met overheidsgeld werken en we dat zo goed mogelijk moeten besteden.”

Ook de titel van zijn openingsrede verwijst daarnaar: *science as a public good*. “Dat idee is natuurlijk veel ruimer dan alleen de persaandacht”, lacht Danckaert. “Het gaat ook over *open science*, ik verwijs graag naar de Covid-pandemie, waar we gezien hebben wat een wereldwijde actie met internationaal gedeelde kennis op een korte tijd mogelijk maakt. Ik pleit ervoor om onze kennis en onderzoeksresultaten maximaal vrij toegankelijk te maken, dat *open science* zeker ook een plaats krijgt binnen Eutopia. Het is tegenwoordig *bon ton* om de wetenschappen in twijfel te trekken, om alles in vraag te stellen. Wetenschappers mogen,... neen, ze moeten twijfelen. Maar twijfelen als wetenschappelijke methode is niet hetzelfde als twijfel zaaien.”

YANA: geïntegreerde aanpak van grensoverschrijdend gedrag

Zo goed als alle universiteiten kregen het voorbije jaar af te rekenen met gevallen van grensoverschrijdend gedrag. Hebben Danckaert en de VUB een plan klaar om dat in de toekomst te voorkomen?

“Helemaal uitsluiten kan je grensoverschrijdend gedrag natuurlijk nooit”, zegt hij. “We hebben de voorbije maanden aan een beleidsplan gewerkt, waarmee we enerzijds

dergelijk ongewenst gedrag willen voorkomen en anderzijds gebeurlijke slachtoffers beter bij willen staan. We willen daarbij maximaal inzetten op preventie.”

Voor de geïntegreerde en transparante implementatie van grensoverschrijdend gedrag en voor slachtofferhulp heeft de VUB een kader uitgetekend dat luistert naar de naam YANA, wat staat voor You Are Not Alone. “Kort komt het hierop neer”, zegt Danckaert. “YANA is een laagdrempelige manier om grensoverschrijdend gedrag te melden. Melders kunnen er telefonisch, per mail en later ook persoonlijk terecht. Via het meldpunt worden interne en externe instanties en hulpverleners ingeschakeld. Het proces gaat gepaard met een uitgebreide briefing van alle personen die in het proces in actie zullen komen. Via YANA zal de hele VUB-community ingelicht worden over de aanpak van grensoverschrijdend gedrag en worden mensen op alle hiërarchische echelons getraind om met slachtoffers om te gaan en om grensoverschrijdend gedrag te detecteren.”

De benen losgooien

Danckaert, die eerder al aangaf dat zijn omzwervingen als jonge vorser door andere laboratoria in Europa belangrijk zijn geweest voor zijn wetenschappelijke carrière, heeft in Spanje, naast zijn vrouw, ook nog iets helemaal anders leren kennen dat hij belangrijk vindt: de salsa. En dan bedoelt hij duidelijk niet alleen ‘ernaar kijken’. Je zou er de nieuwe rector misschien niet op het eerste gezicht van verdenken, maar als de juiste muziek weerklinkt en de gelegenheid doet zich voor, kan Danckaert heel erg lenig en elegant uit de hoek komen als enthousiaste salsa-danser. “Ik heb een grote passie voor Latijns-Amerikaanse muziek”, lacht hij. “Salsa, Bossa nova, ... Maar die passie was er al nog voor ik mijn vrouw leerde kennen. Ik heb een erg eclectische muzieksmaak en ik ga geregeld eens naar een concert. Maar laat me bijvoorbeeld een mooie fado van Mariza horen, en ik geraak helemaal in vervoering. In het klassieke repertoire geniet de barok mijn voorkeur.”

Velen zullen zeggen dat het voor Jan Danckaert moeilijk, haast onmogelijk zal zijn om de voetsporen van zijn voorgangers Caroline Pauwels en Paul – de bouwer – De Knop te vullen. “Ik ga daar geen poging toe ondernemen”, glimlacht Danckaert. “Ik ga hun erfenis met veel respect koesteren en wat ze hebben verwezenlijkt meenemen naar de toekomst. Ze hebben me veel inspiratie gegeven. Verder zal de geschiedenis dan wel bepalen hoe ik herinnerd zal worden.”

Wie weet, als onze nieuwe rector ergens op een podium het gezelschap krijgt van zijn ULB-collega Annemie Schauss, dan kan hij de prachtige tango van Caroline Pauwels en h  r collega-rector van de ULB Englert, toen ter gelegenheid van de gezamenlijke academische opening van de VUB en de ULB in 2019, nog eens dunnetjes overdoen, maar dan in een *up tempo*-versie. Het zou een mooi eerbetoon zijn aan zijn voorgangster, aan het leven, aan de positiviteit en aan de stevige partnerschappen die Danckaert tijdens zijn rectoraat graag wil smeden.